

Черняк А. М. - здобувач кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО СТУДЕНТСЬКОГО ОБМІНУ

Сьогодні представники кримінального світу України та транснаціональні злочинні формування використовують різноманітні можливості для конспірації своєї протиправної діяльності. Одною з таких можливостей є міжнародний студентський обмін, під прикриттям

якого вчиняють незаконне переміщення осіб через державний кордон України (інколи в комплексі з контрабандою предметів та речовин заборонених для вільного обігу) з метою подальшої злочинної діяльності різних напрямів - від торгівлі людьми до шпигунства і терористичних актів. Усе це супроводжується різного рівня корупційними діяннями, найпоширенішим з яких є одержання неправомірної вигоди службовою особою.

Викладене зумовлює необхідність протидії оперативними підрозділами злочинам у сфері міжнародного студентського обміну, зокрема корупційним.

Проведені нами дослідження засвідчили: основним видом злочинів у сфері міжнародного студентського обміну є нелегальна міграція у формі незаконного переправлення осіб через державний кордон України. Ці злочини здебільшого сполучаються з іншими, які можна розмежувати на дві категорії: ті, що необхідні для безперешкодного вчинення нелегальної міграції (одержання неправомірної вигоди службовою особою, підроблення документів, печаток, штампів, використання підроблених документів тощо) та ті, заради вчинення яких здійснюється нелегальна міграція. Останні можна розмежувати можна розмежувати на такі, що вчиняються з метою отримання матеріальної користі (корисливі) та такі, що не приносять матеріальної вигоди суб'єктам їх вчинення (за винятком одержання грошової винагороди організаторами та безпосередніми виконавцями від замовників).

До корисливих злочинів, заради яких вчиняється незаконне переправлення осіб через державний кордон є злочини у сфері господарської діяльності (зокрема, контрабанда, ввезення в Україну та збут підроблених грошей, легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом), наркозлочини (контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, використання коштів здобутих від незаконного обігу цих засобів, їх незаконне виробництво та збут тощо) торгівля людьми, шахрайство тощо.

Серед інших (не корисливих) злочинів, заради подальшого вчинення яких здійснюють нелегальну міграцію, потрібно виокремити шпигунство, диверсію, організацію групових порушень громадського порядку та масових заворушень, а також кримінальні порушення, пов'язані з тероризмом. З-поміж останніх можна виділити терористичний акт, втягнення до терористичного акту, створення терористичної групи чи терористичної організації.

Таким чином, одержання неправомірної вигоди належить до категорії злочинів, необхідних для забезпечення безперешкодного вчинення інших кримінальних правопорушень у сфері міжнародного обміну студентами.

Вивчення практики діяльності оперативних підрозділів та органів досудового розслідування свідчить, що суб'єктами одержання неправомірної вигоди у досліджуваному випадку найчастіше посадові особи: 1) Державної прикордонної служби; 2) вищих навчальних

закладів; 3) Державної міграційної служби; 3) вищих навчальних закладів; 4) Національної поліції (мають місце випадки одержання неправомірної вигоди від іноземних абітурієнтів і студентів дільничними інспекторами та оперативними працівниками).

У першому разі неправомірну вигоду надають організатори незаконного в'їзду осіб на територію України під приводом наявності у них офіційного запрошення від вітчизняного вишу. Такі запрошення (як і документи, що посвідчують особу) можуть бути підробленими або справжніми. У разі використання справжніх документів неправомірну вигоду надають аби прикордонники «не помітили», що їх використовує інша особа. Те саме можна сказати і про організацію виїзду наших співвітчизників з України під приводом навчання з-за кордоном. Цей вид злочинної діяльності, здебільшого має організований характер. Лише в окремих випадках неправомірну вигоду надають особисто ті особи, які незаконно переміщуються через державний кордон.

Працівники вищих навчальних закладів одержують неправомірну вигоду за різноманітні послуги іноземним студентам, абітурієнтам: вирішення питань про ліквідацію академічних заборгованостей, надання кращих проживання умов у гуртожитку, приховування фактів порушення правил перебування на території України (зараховуючи самовільну зміну місця проживання, фактичну відмову від навчання, порушення термінів знаходження в Україні), надання фіктивних довідок, оформлення фіктивних запрошень на навчання; сприяння вирішенню проблем у Державній міграційній службі тощо.

Представники Державної міграційної служби зазвичай одержують неправомірну вигоду за відсутність передбаченого законом реагування на факти порушення іноземними студентами та абітурієнтам (та особами, які лише декларують такий статус) правил перебування на території України.

Працівники Національної поліції одержують неправомірну вигоду від іноземних студентів та абітурієнтів, а також від осіб, які лише декларують такий статус, за нерозголошення виявлених фактів порушення адміністративного, а інколи і кримінального законодавства України.

Грунтуючись на викладеному, а також на результатах комплексного аналізу норм ст. 41 та ст. 216 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України [1], ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2] можна дійти висновку, що серед оперативних підрозділів правоохоронних органів України основними суб'єктами протидії корупційним злочинам у сфері міжнародного студентського обміну є оперативні підрозділи Національної поліції, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України. Окрім вказаних оперативних підрозділів, до виявлення та розслідування злочинів у сфері міжнародного студентського обміну можуть бути залучені оперативні підрозділи й інших правоохоронних органів. Підрозділи детективів Національного антикорупційного бюро України можуть долучатися до викриття та розслідування досліджуваної

категорії злочинів у разі наявності достатньої інформації про причетність до корупційних діянь, пов'язаних з міжнародним обміном студентів вищих посадових осіб Державної прикордонної служби, Державної міграційної служби, Міністерства освіти і науки України.

Функції оперативних підрозділів щодо протидії корупційним злочинам у сфері міжнародного студентського обміну зумовлені не лише напрямками їх діяльності відповідно до підслідності, а й переважно повноваженнями, які покладено на них законодавцем. Причому визначальними для діяльності оперативних підрозділів мають бути норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Це є цілком природним, оскільки оперативні підрозділи правоохоронних органів і є суб'єктами оперативно-розшукової діяльності. Проте у 2012 році законодавець визначив функції оперативних підрозділів у ст. 41 КПК України, поклавши на них обов'язки, що потребують значних витрат часу, праці й матеріальних ресурсів, та значно обмеживши їх у правах. Зокрема, йдеться про обов'язок оперативних підрозділів виконувати доручення слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, а також позбавлення їх можливості їх самостійно проводити та навіть ініціювати будь-які дії в межах кримінального провадження [1]. Таким чином, поняття оперативно-розшукової діяльності та діяльності оперативних підрозділів сьогодні не є тотожними. Після введення в дію КПК України 2012 року можна однозначно стверджувати, що діяльність оперативних підрозділів повним обсягом не відповідає сутності поняття оперативно-розшукової діяльності.

Отже, змістом протидії оперативними підрозділами корупційним злочинам у сфері міжнародного студентського обміну є запобігання таким кримінальним правопорушенням (оперативна превенція), їх виявлення (оперативний пошук), викриття (оперативна розробка), а також виконання доручень слідчого, прокурора на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-ІІІ. - Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. - Назва з екрана.

2. Про оперативно-розшукову діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-ІІІ. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>. - Назва з екрана.